

**ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ
УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО**

Проаналізовано окремі аспекти впливу глобалізації та інтеграції у світове господарство на функціонування внутрішнього ринку України. З допомогою економетричного дослідження методом Фільтра Ходріка-Прескота простежено динаміку частки внутрішнього та зовнішнього споживання у ВВП країни.

Глобалізація як феномен охоплює всі сфери суспільного життя, характеризується розширенням взаємозалежності у торговій, виробничій, інвестиційній, фінансово-економічній та культурних сферах. Характерними ознаками даного процесу стали розширення та лібералізація торгівлі, інтернаціоналізація виробництва та обігу капіталів, глибокі зміни у фінансовій сфері, експансія ТНК, переважаюча орієнтація попиту на світовий ринок та ін. Трансформуючи існуючу систему міжнародних економічних відносин, глобалізація є не просто зовнішнім фоном, а визначальним реальним фактором розвитку національних економік та їх інтеграції у світове господарство, який прямо чи опосередковано впливає на поведінку виробників і споживачів на внутрішньому ринку. За умов, коли світове господарство перетворюється на складний глобальний організм, перспективи розвитку окремих країн визначається розвитком цього організму як єдиної цілісності, оскільки значною мірою залежать від їх здатності до гармонійної інтеграції у глобальний економічний простір [1, с.9]. Поглиблення міжнародної та регіональної економічної інтеграції актуалізує для України завдання ефективного використання потенціалу внутрішнього ринку як інструменту підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Дослідження впливу глобалізації на економічні процеси у перехідних економіках є досить популярним не тільки у зарубіжній науці, а й різною мірою висвітлюються у працях вітчизняних вчених, що описують вплив глобалізації на економічні процеси окремих країн – А. Філіпенко, В.Геєць, С. Пирожков, А.

Гальчинський, З. Варналій, В. Литвицький, Я Жаліло., Д Лук'яненко., Я. Белінська, Я. Базилук, В. Базилевич, В. Шевчук, О. Білорус, С. Давиденко, О. Пустовойт. Сфери досліджень торкаються в основному проблем та моделей адаптації країни до глобального середовища [5; 9; 11], питання залежності від зовнішніх ресурсів [6, с.23-26; 7, с.29-47], окремих зрушень та диспропорцій внутрішнього ринку в розрізі міжнародної інтеграції [1; 3; 4; 8,с.52-56]. Не зважаючи на значну увагу до даної проблематики, окремі її аспекти лишаються недостатньо вивченими, зокрема дискусійним та недостатньо висвітленим виглядає впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів на розвиток внутрішнього ринку країни.

Тому, метою нашої статті є аналіз впливу глобалізаційних процесів на розвиток внутрішнього ринку у розрізі внутрішньої та зовнішньої компоненти сукупного попиту в умовах активізації ендогенної стратегії економічного зростання в Україні.

Як свідчить досвід багатьох країн з перехідною економікою, глобалізаційні процеси спричиняють позитивний вплив на економічні системи тих країн, які мають більш високий ступінь розвитку, залишаючи роль аутсайдера країнам, неспроможним побудувати ефективну економічну систему [5, с.3].

Характерною ознакою економічної політики України після 2003 року є перерозподіл грошових доходів суб'єктів внутрішнього ринку на користь домогосподарств. Так, якщо протягом 2002-2003 рр. зростання доходів населення становило, відповідно, 117,1 і 116,5%, у 2004-2005 роках – 127,2 і 139,1, у 2007 – 130,6%. Разом з тим, у 2005-2007 роках уряду не вдалося уникнути сповільнення темпів економічного зростання. Найбільш тривожною ознакою є те, що рекордний за темпами приросту доходів населення період 2005-2007 років співпав зі сповільненням приросту промислового виробництва, що засвідчує процес втрати конкурентоспроможності українськими підприємствами на внутрішньому ринку та витіснення їх іноземними конкурентами. Збільшення грошових доходів домогосподарств не привело до зростання ролі внутрішнього ринку у зростанні національної економіки, подолання її залежності від кон'юнктури зовнішнього ринку [8, с.52].

Недвозначне сприйняття економічної політики зразка 2004-06 рр., що відрізняється намаганнями стимулювання внутрішнього ринку, актуалізує питання вибору між внутрішньо- та зовнішньоорієнтованими стратегіями економічного розвитку за умов інтенсифікації світових інтеграційних процесів.

З огляду на сутність інтеграційного процесу і особливості його розвитку в сучасних умовах, можна схарактеризувати стадії (етапи) інтернаціоналізації. На стадії початкової інтернаціоналізації національні економіки взаємодіють на основі розвитку традиційних форм міжнародних економічних відносин – міжнародної торгівлі, міжнародного руху капіталу та робочої сили. Саме даний етап інтеграційного процесу є притаманним вітчизняній економіці. Звідси, рівень початкової інтернаціоналізації визначається [2, с.246]:

- ступенем залучення національної економіки до системи міжнародних економічних відносин (якісний бік);
- питомою вагою і значущістю міжнародної складової у формуванні результатів економічної діяльності (кількісний бік).

Звернемося до кількісного виміру інтернаціоналізації національної економіки, що можна представити показником відкритості національної економіки. Згідно стандартної методики Світового банку відкритість економіки для зовнішньої торгівлі визначається як відношення вартості експорту товарів і послуг (згідно із записами у національних рахунках) до ВВП (у ринкових цінах), що і є одним із ідентифікаторів значущості міжнародної складової у економічному зростанні:

$$Be = \frac{E_k}{ВВП} * 100 \quad \% , \quad (1.1)$$

де Be – відкритість для експорту,

E_k – вартісні обсяги експорту.

Динаміку індексу відкритості національної економіки, що також визначає внесок зовнішнього попиту у економічне зростання, подано нижче.

Ендогенна орієнтація розвитку національної економіки, активізована у 2005 році, що супроводжувалась зниженням зовнішньої активності та одночасним зростанням внутрішнього споживання (див. рис.1), не спровокувала

бажаного економічного зростання, а натомість викликала погіршення платіжного балансу та стала одним із чинників активізації інфляційних процесів.

Заходи економічної політики держави, які здійснювалися в цей період, не лише не були орієнтовані на зміцнення конкурентоспроможності українських товаровиробників, але й нерідко безпосередньо суперечили реалізації цього завдання за рахунок: значного підвищення податкового навантаження на суб'єкти господарювання (надходження від податку з прибутку збільшилися на 45 %, у той час як прибуток прибуткових підприємств, за попередніми оцінками, збільшився на 20 %); збільшення примусового вилучення прибутку державного сектора економіки; підвищення видатків на виплату заробітної плати та випереджаюче зростання цін і тарифів на витратоутворюючі товари і послуги (прибуток прибуткових підприємств зріс лише на 19 %, що співставне з величиною дефлятора ВВП за 2005 рік); непередбачувані зміни законодавства, не виважені політичні спекуляції щодо перегляду результатів приватизації держмайна; зменшення інвестиційної складової бюджетних видатків (частка капітальних видатків у зведеному бюджеті скоротилась із 20,4 % у 2004 р. до 12,8 % у 2005 р.); лібералізація доступу на внутрішній ринок готової продукції та ін [8, с.53].

Між тим, різке підвищення вартості природного газу, імпортованого Україною, разом із загальносвітовою тенденцією подорожчання енергоносіїв прискорюють процес вичерпання чинників, які забезпечували конкурентоспроможність України в енергоємних галузях - металургії, хімічній промисловості - сферах теперішньої міжнародної спеціалізації українського промислового комплексу, ведуть також про підвищення собівартості та погіршення конкурентоспроможності виробників, які працюють на внутрішньому ринку.

Для порівняння структурних зрушень у динаміці внутрішньої та зовнішньої компоненти сукупного попиту нами було використано фільтр Ход-ріка-Прескота, що дозволяє не тільки простежити тенденції зміни показника, а й визначити характер змін трендових значень.

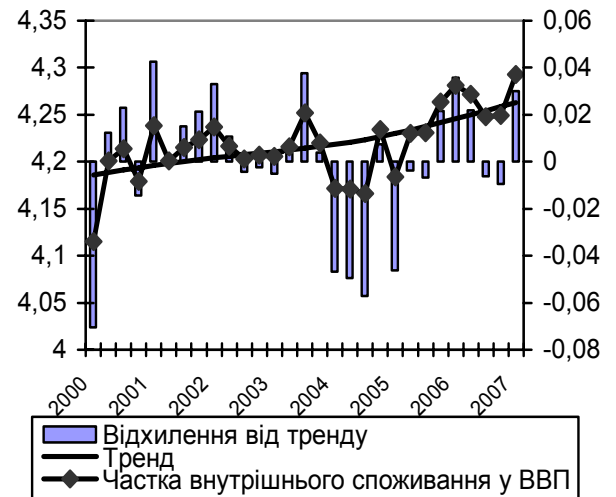
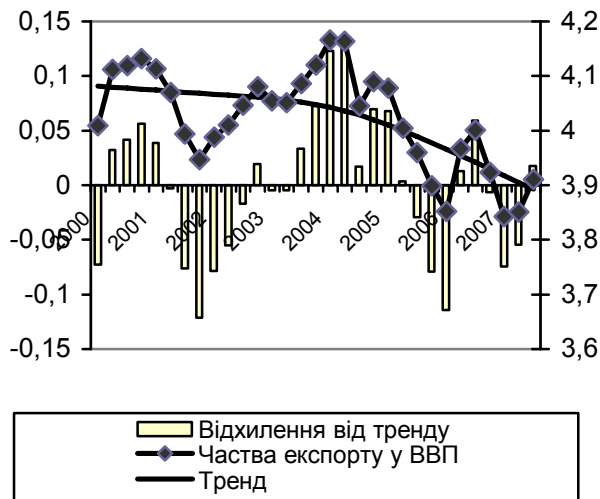

Рис. 1. Динаміка частки експорту та внутрішнього споживання у ВВП України (квартальні дані)¹

Починаючи з кінця 2004 року спостерігаємо асиметричність в динаміці показників, що чітко простежується лінією тренду яка виявляється у зростанні частки внутрішнього споживання та одночасному зниженні частки експорту у ВВП країни (рис. 1). Така тенденція спостерігалася й у 2006-2007 роках (що можна пояснити передусім з обвалом зовнішнього попиту на традиційний український експорт та припиненням зростання світових цін на метал).

Уповільнення темпів зростання експорту призвело до деякого збільшення частки продукції національного виробництва на багатьох сегментах внутрішнього ринку товарів, проте воно лише частково компенсувало зростання внутрішнього попиту та практично не стало чинником імпортозаміщення. Отже, позитивного впливу зростання імпорту на структурні зрушення в економіці у 2005 не відбулось. Крім того, безпосередній вплив зовнішньої торгівлі на економічне зростання в цьому ж році був негативним. Коли у 2003 - 2004 році внесок чистого експорту в ВВП був позитивним та становив відповідно 0,1% та 5,6 %, у 2005 році негативне сальдо зовнішньої торгівлі стало чинником зниження показника ВВП приблизно на 2,3%,

¹ Розраховано автором з використанням статистичного пакету Ewiews методом фільтру Ходріка-Прескота (дані представлено у логарифмах) за [12]

протягом 2006-2007 років негативне значення даного показника коливалось в межах 1-2,5% [7, с.35]. Оскільки, для вітчизняної економіки підтримання додатного сальдо поточного рахунку – незаперечний чинник економічного піднесення, тим паче що зростання ВВП (промислового виробництва) не погіршує поточного рахунку [10], перехід до від'ємного сальдо поточного рахунку видається небезпечним у двох аспектах: динаміка доходу та сальдо платіжного балансу.

Отже, відповіддю впливу інтенсифікації інтеграційних процесів на політику активізації та підтримки внутрішнього ринку став притік імпорتنих товарів споживчого призначення та пригнічення внутрішнього товаровиробника, що спричинило погіршення сальдо платіжного балансу та сповільнення динаміки економічного зростання. Крім того, в Україні додатковим каталізатором негативних процесів стає залежність від зовнішньої кон'юнктури та активізація споживчого кредитування.

Тому, основою надійного функціонування національної економіки та розвитку внутрішнього ринку в умовах глобалізації має стати конкурентоспроможність на ньому вітчизняної продукції за наявності незначних тарифних та нетарифних обмежень для імпорту. За таких умов, зростаючий попит на кінцеві та інвестиційні товари з боку домогосподарств і нефінансових корпорацій гарантовано буде задовольняти переважно вітчизняна продукція.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Розвиток внутрішнього ринку в умовах глобалізації: тенденції і суперечності // Банківська справа. - №2.- 2004 – С. 7-13
2. Білорус О.Г., Лук'яненко Д. Г. Глобальні трансформації і стратегія розвитку. Монографія. – К., 1998. – 416 с.
3. Давиденко С. Вплив розширення внутрішнього ринку на економічне зростання країни // Стратегічні пріоритети. — 2006. - № 1. — С. 93—101.
4. Геєць В. М. Політика економічного зростання на основі розширення внутрішнього споживання та її наслідки // Фінанси України – 2007. - №9. – С.14-33
5. Жаліло Я.А., Базилук Я. Б., Белінська Я. В. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації/ За ред.. А. Я. Жаліла. – К: НІС, 2005. – 388 с.
6. Литвицький В. У заручниках зовнішньої кон'юнктури // Вісник НБУ. – 2006.— № 5. — С. 23—27.

7. Мунько М. Роль внутрішнього ринку та експорторозширювального розвитку в економічному зростанні // Міжнародна економічна політика. - №7. – 2007. – С.28 – 48
8. Пустовойт О. Внутрішній ринок України: потенціальні та реальні можливості впливу на економічне зростання // Економіка України. - №3. – 2007. – С.52-59
9. Пирожков С. І., Сухоруков А. І. Проблеми адаптації України до глобального економічного середовища //
10. Шевчук В. О. Взаємодія ВВП і рахунків платіжного балансу – поточного і фінансового // Вісник НБУ. - №7. – 2006. – С.32-38
11. Филиппенко А. С. Экономическое развитие: цивилизационный подход – М.: Экономика, 2002. – С.104
12. www.imf.org